

TIL KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA KOMMUNIKATIV YONDASHUVNING O'RN

Sayidova Sh.N.

**BuxDU Xorijiy tillar fakulteti Gumanitar yo'nalishlarda
chet tillar kafedrası o'qituvchisi**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6635953>

Annotatsiya: Til ko'nikmalarini samarali va tez shakllantirish maqsadida kommunikativ yondashish usuli og'zaki va yozma nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda juda muhim rol o'ynaydi.

Kalit so'zlar: kompetensiya, kommunikativ o'yinlar, til ko'nikmalari, an'anaviy yondashuv, interfaol metod, dialogik va polilogik nutq, yozma va og'zaki nutq.

Bugungi kunda chet tillarini o'rganishga respublikamizning barcha ta'lim muassalarida katta e'tibor qaratilmoqda. Buning uchun yetarlicha shart-sharoitlar yaratilmoqda. O'qituvchilarning darslarni zamonaviy pedagogik va axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda olib borayotganligi o'quvchilarning o'zlashtirishida o'z aksini topyapti.

Ma'lumki, chet tillar o'quv predmeti xususiyati o'qitish jarayoni xarakteri va pedagogik-didaktik tizimni asoslovchi aniq nazariya bilan aniqlanadi. Bugungi kunda xorijiy tillarni o'qitishning boshqa o'quv predmetlardan farqi kompetensiyalar (lingivistik, nutqiy, pragmatik, sotsiolingvistik)ning hisobga olinishidir. Ta'lim jarayonini tashkil etish uchun yaratilgan sharoit ob'ektiv sharoit bo'lib, umuman chet tili, jumladan, chet tili ta'limining tarkibiy qismi sanaldi.

Bugungi kun talabalaridan kelib chiqadigan bo'lsak, til ko'nikmalarini shakllantirishda an'anaviy yondashuv u yoki bu jihatlari bilan, yoki bir tomonlamaligi bilan o'quv jarayoning barcha ehtiyojlarini qondira olmay qoldi, natijada olimlar yangi, zamonaviy, katta samara beradigan ilg'or uslublarni ishlab chiqish haqida bosh qotirib, ma'lum darajada o'qitish uslubiyoti nazariyasiga yangilik kiritishga muvaffaq bo'ldilar, natijada bugungi kunda jahon miqiyosida keng qo'llanilayotgan kommunikativ metod yaratildi.

Til ko'nikmalarini shakllantirishda muloqotning o'rnini juda ham ahamiyatli. Bir vaqtning o'zida eshitish, yozish, o'qish va ayniqsa gapirish ko'nikmalarini barobar shakllantirish uchun kommunikativ yondashuv asosida xorijiy tilni o'zlashtirish, an'anaviy usulga qaraganda ancha tezroq samara beradi. Masalan, eng muhim hisoblangan kommunikativlik qobiliyati va ko'nikmalarini rivojlantirishda, o'rganuvchilar o'rtasidagi hissiy bog'liqliklarni amalga oshirishga yordam beradi, tarbiyaviy ahamiyatga ham ega bo'lib, ulardagi muammolarni yechishga yordam beradi. Guruhlarda ishlashda, do'stlarining

fikrlarini tinglashga va ularni qabul qilishda kommunikativ muloqotning o'rnini juda katta.

Kommunikativ o'yinlarni darsda qo'llashda o'rganuvchilarning asabiy bosimlarini yo'qotishga, dars davomida barcha talabalarning bir xilda faol ishtirok etishlarini va faoliyat shakllarini almashtirishga imkon yaratadi. Darsning yanada qiziqarli o'tishini ta'minlaydi, talabalar diqqati tarqoq bo'lishini oldini oladi va mavzuning tugunli savollariga e'tiborlarini qaratishga yo'naltiradi. Talabalarda har kungi hayotda duch keladigan muloqotni dars davomida xorijiy tilda o'zlarida sinab ko'rish imkoni bo'lib, bu ularga kelajakda bema'lol muloqot qilishlariga juda katta yordam beradi. Kommunikativ o'yinlar orqali darslar olib borilganda xorijiy tilni o'zlashtirishdan ko'zlangan maqsadga kutilgandanda tezroq muloqot qila olish ko'nikmalariga erishish mumkin.

Kommunikativ o'yinlar OTMlarning nofilologik fakultetlari ingliz tili darslarida qo'llanilishi muhim hisoblanadi. Chunki ushbu yo'nalish talabalarining chet tilini o'zlashtirishlari biroz murakkabroq, ayniqsa gapirish ko'nikmalari yaxshi shakllanmagan. Shuning uchun ham darslarda interfaol metodlar va kommunikativ o'yinlar orqali olib borish, til ko'nikmalarini shakllantirishda kutilgan natijani bera oladi. Kommunikativ o'yinlar orqali chet tilida barcha til ko'nikmalarini bir vaqtning o'zida tez va samarali shakllantirish imkoni mavjud, ayniqsa muloqot qilishni rivojlantirish mumkin.

Kommunikativ metodning boshqa metodlardan farqi shuki, unda eng pirovard maqsad talabalarda chet tilida erkin muloqot olib borish malaka va ko'nikmalarini shakllantirish va turli hayotiy hamda ilmiy, madaniy, ijtimoiy – siyosiy mavzular yuzasidan muloqot olib borilishiga erishishdir.

Kommunikativ metod bu chet tili o'qitish tarixidagi barcha mavjud uslublarning eng yaxshi yutuqlarini o'ziga mujassamlashtirgan zamonaviy, ilg'or yondashuv bo'lib, unda asosiy e'tibor chet tilida og'zaki muloqot olib borishga qaratilgan bo'lib, til o'rganishning barcha boshqa tomonlari hammasi shu muloqot olib borishga xizmat qiladi. Bunda chet tilini o'rganishning quyidagi faoliyatlari o'zaro hamkorligining ta'minlanishi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi, jumladan: yozma nutq, og'zaki nutq, amaliy va nazariy bilimlar barchasi talabalar kommunikativ faoliyatini o'stirishga bevosita xizmat qiladi. Ayniqsa og'zaki nutqning quyidagi uch turiga asosiy e'tibor qaratiladi.

Talabalar kommunikativ faoliyatini o'stirishda kommunikativ o'qitishning bir yo'nalishi bo'lgan interfaol metod muhim rol o'ynaydi chunki aynan mana shu metod talabalarning chet tilida o'zaro erkin muloqot olib borishini taqozo etadi. Ayniqsa bunday metod bilan chet tilini o'qitishda nutqning barcha turlari bilan ish ko'rish yaxshi natija beradi. Demak, talabalarning monologik nutqi, dialogik

nutqi va ayniqsa polilogik nutqiga asosiy e'tiborni qaratib darsda yakka, juft va guruh bo'ylab ishlash yo'lga qo'yilishi lozimki, unda talabalar o'zlarida bevosita monologik nutq, dialogik nutq va polilogik nutq ko'nikma va malakalarini shakllantirishga erishadilar.

Talabalar kommunikativ faoliyatini shakllantirish metodist o'qituvchidan katta va muntazam mehnatni talab qiladi. Bunday faoliyatni shakllantirish o'ziga xos texnologiyaga, ya'ni qator ijodiy metodik ishlar va faoliyatlarning majmuasiga asoslanadi, aks xolda natijalar yomon bo'lib chiqishi mumkin.

Kommunikativ faoliyatni shakllantirishda didaktik prinsplarining barchasiga rioya qilinishi maqsadga muvofiqdir. Bu esa kommunikativ faoliyatni shakllantirishda bosqichma – bosqich ish ko'rishni bevosita taqozo etadi. Har bir bosqichda olib boriladigan u yoki bu faoliyat turi mantiqan obdon rejalashtirilishi kerak, ayniqsa, bosqichlarga ko'ra kommunikativ faoliyatni shakllantirishda til materiallarining talabalarga bo'lib – bo'lib o'rganish uchun taqdim etish, oddiydan murakkabga o'tish prinsipiga amal qilish birinchi darajali ahamiyatga ega.

Til o'rganuvchilar kommunikativ faoliyatini rivojlantirishda metodist o'qituvchi bosqich yuqorilagan sari nutqning 3 asosiy turi bo'lgan monolog, dialog va poliloglardan unumli foydalanishi maqsadga muvofiqdir, bunda monologik nutq boshlang'ich bosqichlarda ko'proq qo'llanilsa, keyingi yuqori bosqichlarda dialogik va polilogik yutuqlar yaxshi samaralar berishi amalda ko'zatiladi.

Kommunikativ metodga, jumladan interfaol metodga asoslanib tashkil etilgan bunday darslarda o'qituvchi bir nazoratchi, kuzatuvchi yoki boshqaruvchi vazifasini o'taydi, darsda esa talabalar o'zaro faollik namoyish etib barcha faoliyatlarni o'zlari bajaradilar, ularga dars davomida gapirib muloqot yuritish imkoniyati beriladi.

Talabalar kommunikativ faoliyatini o'tkazishda rollik o'yinlar, musobaqalarga asoslangan faoliyatlar video materiallarga asoslanib til o'rganish, chet tilida hikoya eshitirishlarini tinglash, chet elliklar bilan jonli muloqot olib borish imkoniyatlaridan foydalanishi talabalarda kommunikativ faoliyatini o'stirishda muhim omillar bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa muntazam chet tilidagi radio eshitirishlarini tenglab borish, jahon televidinyasining ingliz tilida beradigan teleko'rsatuvlarini muntazam ko'rib borish ingliz tilida gazeta - jurnallarni o'qib borish talabalar nutqining zamonaviy andozalar darajasiga ko'tarilishiga olib boradi.

Chet tilini mukammal egallash, avvalo, uning yozma va og'zaki shakllarini puxta o'rganishni taqozo etadi. Bu ijobiy natijaga erishishda muhim ahamiyatga

ega. Biror shaxs bilan muloqotda bo'lish esa kishidan tilning ijtimoiy o'zaro ta'sir muhitiga kirishni talab qiladi. Agar suhbatdoshingiz o'z javobidan imoishora, yuz qiyofasi va tana a'zolari harakatidan foydalanmasa, uning fikrini tushunish chet tilini o'rganayotgan shaxslarga mushkul bo'lishi mumkin. Kommunikativ faoliyatlarning maqsadi til o'rganuvchilarni ana shunday munosabatlarga, muhitga javob berishga tayyorlashdir. Kommunikativ faoliyat ikki: yozma va og'zaki nutq, turlariga bo'linadi. Og'zaki nutq orqali chet tilini o'rganuvchi: xulosaga kelish; dis-kussiya qilish; ko'rsatmalar berish; muammoni hal etish; o'zi haqida so'zlash; rol va vaziyatli o'yinlarda ishtirok etish malakalarini orttiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Brumlit, C. From Defining to Designing: Communicative Specifications Versus Communicative Methodology in Foreign Language Teaching. Oxford University Press, Oxford, 1980.
2. Johnson, K. The Communicative Approach to Language Teaching. Oxford University Press, Oxford, 1979.
3. Jack Richards, Approaches and methods in language teaching, Cambridge University Press, 2001, 256 p